

УДК 821.161.267.034.7

ББК 83.3 (4 Укр) 6

ЖБАН ПОКУТНИКА (вікно до майстерні Шевченківського лауреата Яреми Гояна)

В. А. Качкан

*Івано-Франківський національний медичний університет; кафедра
українознавства; 76000, м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 2*

Автор статті розкриває особливості художнього світу лауреата національної премії імені Тараса Шевченка Яреми Гояна.

Ключові слова: *письменник, пейзажист, своєрідність художнього мислення прозаїка, публіцистика Яреми Гояна.*

«Хрест наш, даний Всевишнім, здається нам чи не найважчим... Але є велика мудрість і мужність у тому, щоб достойно нести і знести його. Божі служителі здавна зауважували і зауважують: не дозволяй розсіюватись добрим думкам і справам – і хрест твій не буде тобі заважким; потрібно лиш пам'ятати, що – усе там марнота, де відсутня турбота про спасіння найдорожчого скарбу Господнього, дарованого людині – її Душі»

(Тамара Севернюк)

«... Поле пересіяти ще можна. А життя... Один раз живемо: ні переорати, ні пересіяти. Через те треба прокладати рівну борозну й сіяти чистим, добірним зерном»

(Юрій Мушкетик)

Ярема Гоян – письменник-пейзажист, панорамник-характеротворець, дивовижний стиліст, що у словесному синонімічному «гнізді» вперто докопується-дошукується і вибирає з нього саме те означення змісту, яке відбиває суть, навіть рисочку, чи порухову видозмінну стану, дії.

Він, як і багато хто з нас, до титулу літератора ішов уперто і чесно, через засвоєння досвіду чоловік в Україні денникарів, всотуючи усім еством набутки прозаїків-класиків. Син поетичного краю – українського Покуття, що любить серед казкової природи України між ріками Дністром, Черемошем і Прутом, а з ясного півдня, багряного сходу і заходу пригортають його до могутніх грудей верховинні Карпати, з півночі розлилися зеленим морем лани широкополі і зливаються з небесною синявою, він справді освітив прекрасну покутську сторону своїм ніжним і щирим синівським словом.

Родимий краєнин-покутянин, Ярема береже перед собою високий духовний вітвар домашньої моралі, маминої молитви й лагідної любові, татової благальної науки: усе в житті робити споро та якісно, з величною духом думою про оспівану в піснях Верховину та її володарів –

галичан, і бачити-радїти, як із пієтетом великого українця це зробив європейської слави художник Василь Касяїн – рідний брат Яремової мами Олени. Хлопцеві світила в дитинстві і в літах зростання ота родинно-касіянівська аура творення і провадження кожного дня графічним різцем і живописним пензлем мистецько-поетичного епосу під небом краси про землю отчу та її людей, епосу високо виспіваного ліризму.

Письменник Ярема Гоян – літератор із незвичайно зірким оком, що з фотографічною точністю вмістило у своїх естетичних параметрах найприкметніші з’яви дитинно-юначої пори, покутські краєвиди Василя Стефаніка й гуцульські верховини Марка Черемшини, отої незрівняної краси й неповторності етнографічний калейдоскоп, у якому сплелися-злутувалися прадавня шкарубка, як мужицька долоня, історія його краю і всієї Галичини, гойність весільного покутського танцю – «Гуцулки», гірського «Аркана» й сум-розрид поминальної родинної пам’ятності. І все оце безперервне дійство як «живе срібло» переливалося-перемінювалося в його мовно-художній палітрі у картинки-шкіци, в недокреслені й невиповнені ескізи, з котрих згодом зріла рука відбирала найжаданіше, найочікуваніше, а вже творча уява доливала до лампади творення особливого бальзаму серцездивованості, – і на папері поставали вкарбовані силою духу і виспівані душею зворушливі рядки. Виспівані з пісні у рідній хаті, бо любили пісню і гарно співали мама і тато, виспівані з пісенного слова Тараса, яке родинно жило в цій селянській оселі і з пісні та слова, може, справді і являлися ще з дитинства оті перші обриси крилатої музи.

Згадую творче завзяття Яреми Гояна як плугатаря і сівача на журналістських гонах у львівських обласних газетах, республіканській «Радянській Україні» (тепер «Демократична Україна»), де він своїм, тільки йому властивим словом, виколисаним у душі, засівав цілі полоси якоюсь лірично-задумливою, на перший погляд надто легкою, а насправді вивіреною щоденними контрапунктами життя рукою, вглибленим позіром майстровитого ока, відгомоненим відхлипом серця не прикрашену, а таки красиву правду його докїлля – і то найборше правду носіїв і продукаторів істинно нашої історії, культури, красного письменства, мистецько-артистичного світу. Письменник як художник слова від дня до дня зростав творчо, удосконалювався; вивчав філософську, музичну, малярську, фольклорно-етнографічну літературу й літературознавчу критику та есеїстику.

Ярема утверджував свій фундамент, на якому зводилися розлогі есеї, нариси-балади, оповісті, легенди, які уже камертонували: Ярема Гоян переростає газетного щоденного поінформовувача – він заявляє про потребу творити полосні для газети, аркушні для журналів матеріали.

Пригадаймо публікації Яреми Гояна в «Радянській Україні» («Демократичній Україні»), де він працював двадцять літ, спочатку як власний кореспондент газети у Львівській області, а згодом як завідувач

відділу літератури і мистецтва, в газетах «Літературна Україна», «Культура і життя», в журналах «Жовтень», «Вітчизна», «Київ», у яких автор наче заново відкривав визначні постаті національної культури і численні імена народних майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, уславлених співаків-виконавців, які на крилах любові понесли українську пісню по всьому світу. Назову хоча б тільки Шевченківських лауреатів: тріо сестер Байко – Марію, Даниїлу, Ніну («Солов'їне тріо»), вокальний квартет «Явір» – Валентина Реуса, Володимира Дідуха, Олеся Шевченка, Євгена Пруткіна («Вогнями яворовими»), маестро-виконавця художніх творів української літератури, Героя України Неонілу Крюкову («З горіха зерня...»).

Любов'ю огорнув Ярема Гоян зворушливим словом незабутнього композитора, засновника і керівника Черкаського і Волинського народних хорів Анатолія Пашкевича, автора літературних, поетичних новел і створених разом з поетами пісень-перлин «Мамина вишня», «Степом, степом...», «Виростеш ти, сину», «Хата моя, біла хата» («Пречиста пелюстка» в книжці «Мамина вишня»). А скільки душевного світла подарував людям України і на далеких континентах своїм чудовим, поетичним тенором наш галицько-всеукраїнський соловейко Михайло Сливоцький («Виколиханий піснями»)!

Публікації Яреми Гояна несуть у собі заряд щирої любові до людини та її творення, тому легко переходили з періодичних у книжкові видання (на пам'яті світять книги нарисів та оповідань «Вогні яворові», «Славичі», «Перстень верховинця», «Рушники»), в альманахи, збірники, квартальники, тематичні антології. І це тому, що кожний нарис чи есей тримається, як високий орлиний політ, на ґрунтовному двокриллі: широкому документалізмі як основі та потужному й стилістично оригінальному образному обрамленні. Читаєш і одразу відчуваєш, як слово твору променить цим двокриллям, так щиро і владно роздумують, монологізують, діалогізують як сам автор, так і його герої; буквально кожен абзац Гоянкової специфічної мистецької прози вражає дивною філософсько-думною загадковістю і таїною чуттєвості. Автор вибирає з біографічної теки героя не затерті прописні факти типу «родився-хрестився-навчався», а викопує-виловлює такий факт-діамант, що в метафоричній транскрипції дає досі непізнані відблиски характеру.

Відкриваєш собі методично-творчий принцип Гояна-есеїста, в якому завжди лежить не оголений факт-фіксатор, а власне, попервах філософія фактів, а відтак – і людини. Письменник з дивовижною доскіпливістю та не меншою залюбленістю в тему, конкретну особу задушевно довіряє білизні паперу не хронологічний опис-біографію, а осібно художнє пережиття-роздуми. Маємо цілком новий, абсолютно не схожий подієвістю текст на ту «живу канву», яку і взяла між триби авторська фантазія, – біографію конкретної людини.

Мовлю зацікавлено про урожайний цикл літературно-мистецьких публікацій Яреми Гояна на сторінках періодичних видань, бо їх поява стала свого часу помітною в українській журналістиці: вони сприйняли-ся як паростки своєрідного, справді Гоянового публіцистичного стилю. Визначалася поетична культура образно-філософського письма ранньої прозаїстики Яреми, її пісенності, зрідненої з чуттєвістю і мудрістю народних дум, письма, освітленого дитинно-чистою любов'ю, адже пишеться про високе і дороге нам, – українцям! – родиму землю, слово і пісню, душу нації.

І як живильний трунок – свячену воду з карпатських джерел -у жбан покутянина для дальшої путі, так увібрав Ярема в душу мамину молитву на все життя і з любов'ю виписав це святе слово – «Молитва» – на перших сторінках такої ж священної книги з Великодньою назвою «Воскреснемо!», присвяченої 2000-літтю Різдва Христового, і увійшов з молитвою до книги, мов до храму, переступив поріг з Мамою і Татом, як у дитинстві:

«Я живу у Ваших праведних українських душах, і з цього німба души засвітиться й моя душа.

Я живу у Ваших усмішках, що освітили лице, як веселка небо, і піду з цим усміхом по землі.

Я живу в Вашій радості великій, як сонце, і Ви осіяли нею весь світ, і мені подарували сніп проміння, щоб купатися в ньому і землею розсівати.

Я живу у Ваших очах - Маминих синіх, як небо, Татових карих, як весняна рілля, і дивлюся на світ цим Божественним зором.

Я живу у Ваших голосах, що білими голубом і голубкою коло мене літають і пісню до серця несуть.

Я живу на Ваших устах, лагідних, мов погідна днина, а з уст слово ласкаве сонечком сходить, і я чую в ньому своє ім'я.

Я живу у Вашій красі, і не можу надивитися на неї, і не знаю, як віддячити долі за те, що подарувала мені велике щастя - В а с, Мамо і Тату, мої земні святі, яким я складаю синівську молитву...»

Жбан покутянина виповнений-виспіваний чарівною таїною - словом отця і неньки, пісенністю поетичного Покуття і з пречистих джерел українства щедро сіє-розсіває росицю-зернину на родючу духовну ниву рідного Прикарпаття.

Стаття надійшла до редакційної колегії 10.03.2014 р.

*Рекомендовано до друку канд.філол.наук, доцентом **Бараном Є. М.**, докт.філол.наук, професором **Ткачуком М. Т.** (м. Тернопіль)*

POKUTIANYN'S JUG
(a window to Yarema Hoyan's studio)

V. A. Kachkan

*Ivano-Frankivs'k Medical University, Ukrainian Studies
Department; 76000, Ivano-Frankivs'k, St. Halyts'ka, 2.*

The author of the article reveals peculiarities of the artistic world of the laureate of Taras Shevchenko National Award Yaremy Hoyana.

Key words: *writer-landscape painter, peculiarity of the artistic thinking, prosaist, Yarema Hoyan's publicism.*